

Blogi: Tutkijat maalittamisen kohteena

Pääministeri Sanna Marinin [hallituksen ohjelmaan](#) (2019) on kirjattu, että hallituskauden aikana toteutetaan poikkihallinnollisesti toimenpiteitä, joilla puututaan järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, joka uhkaa sananvapautta, viranomais toimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä. Lisäksi turvataan tällaisten rikosten torjuntaan ja selvittämiseen riittävät resurssit sekä osaaminen.

Valtioneuvoston kanslia antoi vuonna 2020 OTT, käräjätuomari *Mika Illmanille* toimeksiannon tehdä selvitys maalittamisesta lainsäädännön kehittämisen sekä työsuojelun näkökulmasta. [Selvityksen](#) mukaan myös tutkijat ja asiantuntijat muodostavat ryhmän, joka usein joutuu maalittamisen kohteeksi. Illmanin mukaan sananvapaus ei toteudu, jos tutkijat joutuvat vakavan häirinnän ja maalittamisen pelossa luopumaan tiettyjen aiheiden esiin nostamisesta julkisuudessa. Haitta kohdistuu silloin myös demokraattiseen päätöksentekomenettelyyn ja pluralistiseen yhteiskuntaan sellaisenaan. Lisäksi Illman toteaa, että tieteen vapauteen kuuluu paitsi kunkin tutkijan oikeus valita tutkimusaiheensa ja -menetelmänsä, myös oikeus julkistaa tutkimustuloksensa. Pelko maalittamisesta saattaa johtaa tiettyjen tutkimusaiheiden välttelyyn, tulosten loiventamiseen tai kieltäytymiseen esittelemästä tutkimustuloksia julkisesti. Tällöin yhteiskunta jää vaille tutkimustulosten hyötyjä.

Maalittamisen pelosta johtuva tukahduttava vaikutus ("chilling effect") passivoi tutkijoita. Tällainen kehitys on vastoin tieteen tehtävää tuottaa tietoperustaa yhteiskunnallisen päätöksentekoon. Suomalainen Tiedeakatemia on ottanut siipiensä suojaan [tiedeneuvonnan kehittämisen](#). Tiedeneuvonnan kannalta on luonnollisesti ensiarvoisen tärkeää, että tutkijat voivat valita tutkimusaiheensa ja tuottaa tuloksensa tieteen ehdoilla ilman pelkoa häirinnästä.

Mutta maailma ei parane pelkillä toiveilla. Tarvitaan toimia maalittamisilmiön kitkemiseksi – tarvitaan niin lainsäädännöllisiä keinoja kuin työsuojelullisia toimintatapoja.

Tähän mennessä maalittamisesta ei ole säädetty omaa, erillistä tunnusmerkistöä rikoslakiin, vaikka esimerkiksi [Suomen Lakimiesliitto on sitä vaatinut](#).

Jotakin edistystä on kuitenkin tapahtunut. Lokakuun alussa 2021 tuli voimaan rikoslain muutos, jonka mukaan laitton uhkaus on virallisen syytteen alainen, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi (HE 226/2020 vp, L 698/2021). Esityksessä todettiin, että lisääntyvänä ilmiönä on muun muassa tutkijoihin kohdistuva häirintä, uhkailu ja vainoaminen etenkin sosiaalisessa mediassa.

Myös tutkimukseen välillisesti liittyvissä asioissa on herätty ottamaan huomioon maalittamisen uhka. Tämän vuoden alussa voimaan tullutta tutkimustietovarannosta annettua lakia (1238/2021) koskevassa hallituksen esityksessä (HE 177/2021 vp) todetaan, että varannon tietoja voitaisiin myös käyttää väärin henkilöön kohdistuvaan häirintään, kunnianloukkaukseen tai maalittamiseen, koska tutkijoita koskevat tiedot kootaan yhteen paikkaan. Esityksessä kuitenkin todetaan, että tutkimustietovaranto ei anna suoria mahdollisuuksia yhteydenottoihin tai sosiaalisen median yhteystietoja ilman, että tutkija on antanut luvan itseään koskevien tietojen julkaisemiseen, ja tietoja voidaan merkitä turvakiellon alaisiksi.

Lainsäädäntöhankkeista mainittakoon myös hallituksen esitys (HE 7/2021 vp), jossa ehdotetaan, että rangaistuksen mittaamisen koventamisperusteisiin lisättäisiin maininta rikoksen tekemisestä uhrin

sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta. Ehdotus on sukupuolineutraali, mutta taustalla on muun muassa huomio siitä, että naispuolisiin tutkijoihin on selvitysten mukaan kohdistettu runsaasti sukupuolittuneita uhkauksia, loukkaavia ilmauksia tai yksityiselämää koskevien tietojen levittämistä, joskin myös miesvihaa ilmentäviä kommentteja ilmenee sosiaalisen median keskusteluissa. Ehdotuksen käsittely eduskunnassa on kesken.

Lainsäädännön lisäksi on kiinnitettävä huomiota työnantajan vastuuseen. Voivatko suomalaiset yliopistot ja tutkimuslaitokset vakuuttaa, että tutkijoiden maalittamisen tilanteet osataan hoitaa vastuullisesti ja niin, ettei tutkijaa jätetä yksin? Ilmanin selvityksen mukaan tutkijoista erityisen haavoittuvaisessa asemassa ovat itsenäisesti ja yksin toimivat tutkijat, jotka jäävät ilman turvaverkkoa. Tutkijayhteisöissä toimii paljon sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole yliopistoon tai tutkimuslaitokseen nähden työntekijäasemassa, kuten apurahatutkijat, vierailevat tutkijat ja työttömät tutkijat. Kuitenkin heidänkin tutkimustuloksiaan julkaistaan yliopiston ja tutkimuslaitosten nimissä. Olisi oikeus ja kohtuus, että tutkijan löyhäänkin affiliaatiosuhteeseen kuuluu tuki ja suoja tutkimustulosten aiheuttamassa maalittamistilanteessa.

Suomalaisen Tiedeakatemian tunnuslause on ”Tieteen parhaaksi – yhteiskunnan hyväksi”. Jotta tiede voi toimia yhteiskunnan hyväksi parhaalla mahdollisella tavalla, tulee myös yhteiskunnan, yliopistojen ja tutkimuslaitosten tarjota suojaa tieteentekijöille häirintää ja maalittamista vastaan, kun he julkaisevat tutkimustuloksiaan.

Professori Tuula Linna

Suomalaisen Tiedeakatemian varaesimies